

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL

IYUN/6-SON, II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

METAVERS TURIZMI: VIRTUAL DUNYODAGI SAYOHATNING IQTISODIY, HUQUQIY VA IJTIMOIIY NATIJALARI	12
Urazov Jamshidjon Sa’dullayevich	
Eshimova Sevinch Baxtiyor qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUN’IY INTELLEKT VA PLATFORMA EKOTIZIMLARINING KORXONA INNOVATSIYALARIDAGI O’RNI	16
Izzatullayeva Madinabonu Yolqin qizi	
METHODOLOGY FOR ASSESSING THE ECONOMIC DAMAGE OF ECOLOGICAL HAZARDS IN URBAN AREAS: CONCEPTUAL SHORTCOMINGS OF NON-MARKET VALUATION METHODS AND THE INTEGRAL DAMAGE FUNCTION APPROACH	20
Abbos Saydullaev	
Iqboloy Choriyorova	
O’ZBEKISTONDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA’MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOT IMKONIYATLARI	31
Ibragimova Rayxon Tojibayevna	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA “ZAYLANMA IQTISODIYOT (CIRCULAR ECONOMY)” MODELINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	36
Elnoraxon Muminova Abdukurimovna	
Sarvinov Mamatojiyeva Dilshodjon qizi	
TRANSPORT KORIDORLARINI BOSHQARISHDA LOGISTIKA MENEJMENTINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO’LLARI	42
Umarova Dilfuza Rahmatulla qizi	
ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ ЦИФРОВИЗАЦИИ МИСЕ-СЕКТОРА В УЗБЕКИСТАНЕ	47
Нарзуллаева Фариза Акмалевна	
ECONOMETRIC MODELING OF THE DYNAMICS OF RETAIL TRADE TURNOVER UNDER THE INFLUENCE OF REAL HOUSEHOLD INCOME USING A LOGARITHMIC FUNCTION	53
Gaybullayev Sarvar Uktam ugli	
MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING MAZMUN-MOHİYATI VA NAZARIY ASOSLARI	59
Mizamova Umida Jamoliddin qizi	
SPORT TAKOMILLASHUVI BOSQICHIDAGI FUTBOLCHILARNING MUSOBAQA FAOLIYATIDA INNOVATSION VOSITALARNING O’RNI	64
Mamatraimov Anvar Chorshanbiyavich	
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA CHET TILINI VIZUAL MATERIALLAR VOSITASIDA O’RGATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	72
Olimova Shahlo Bahodir qizi	
Inomova Mahliyo Yusuf qizi	
INCREASING THE ATTRACTIVENESS OF DIVIDEND POLICY IN UZBEKISTAN COMPANIES	76
Akmal Komiljonovich Shermukhamedov	
XUSUSIYLASHTIRISH JARAYONLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA’SIRI	81
Musurmonqulov Muhammad Ural o’g’li	
TEMIR YO’L ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY MEXANIZMI	86
Baymatov Atxam Axmadaliyevich	

MENEJMENT NAZARIYASINING SHAKLLANISHI VA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI.....	92
Saidova Xilolaxon Rashidjon qizi OPPORTUNITIES FOR USING MARKETING STRATEGIES TO ENSURE THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HOTEL ENTERPRISES IN UZBEKISTAN	97
Sardor Kuvandikov ЭФФЕКТИВНОСТЬ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОГРАММ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ	106
Абдуллаева Зульфия Иззатовна NAMANGAN VILOYATINING HUDUDIYIQTISODIY TUZILMASI VA SHAHARLAR TIZIMINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI.....	113
Ahmadjanov Ilyosbek Ilhomjon o'g'li JISMONIY SHAXSLAR DAROMADLARINI SOLIQA TORTISH MEKANIZMI VA XALQARO TAJRIBALAR QIYOSIY TAHLILI	117
G'afforov Kamronbek “O‘ZBEKISTON TEMIR YO‘LLARI” AJNING SINGULYAR VA BARQARORLIK KO‘RSATKICHLARI TAHLILI	123
Bobojonova Zarnigor Shokirovna MINTAQAVIY IQTISODIY JARAYONLARNI BAHOLASHDA DSGE MODELINING QASHQADARYO SHAROITIGA MOSLASHTIRILGAN TAHLILIIY KOMPONENTLARI.....	132
Muxitdinov Xudayar Suyunovich Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi O‘ZBEKISTONDA TIBBIY TURIZM VA TIBBIY XIZMATLAR TIZIMINING MAZMUNI	137
Ergasheva Iroda Ibrohim qizi FOYDA SOLIG‘INING BANKLAR MOLIYAVIY HOLATIGA TA‘SIRINI BAHOLASH	141
Maxmudov Omon To‘xtayevich RAQAMLI INFRATUZILMA TUSHUNCHASI, TARKIBI VA IQTISODIY MAZMUNI.....	147
Pardayev Orifjon Charshamiyevich O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	152
Omonova Zarina Xudoymurodovna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (Shartli “suv ta‘minot servis” AJ misolida).....	160
Doniyorova M. KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK KORXONALARI RIVOJLANISHINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH.....	164
Komilova Shaxnoza Komiljon qizi SUN‘IY INTELLEKT ASOSIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XODIMNING QIYMAT YARATISH DARAJASINI BAHOLASHNING INTEGRALLASHGAN MODELII (EVCI)	169
Xaydarova Malika Shokirjon qizi ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА И МЕХАНИЗМ ЕЁ РЕАЛИЗАЦИИ	174
Нодира Илхамовна Саидахмедова Жамолiddин Ярашевич Нуриллаев THE RELATIONSHIP BETWEEN FRUGALITY AND INNOVATION: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PERSPECTIVES.....	181
Allaberganov Zakir Gaibovich Alimova Guzal Abdukhakimovna BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTSIONAL MODELII.....	188
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	

BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTSIONAL MODELINI

Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich

International School of Finance Technology and Science

“Biznes boshqaruvi” kafedrası v.b. dotsent, i.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) kontekstida tarmoqlararo integratsiyaning institutsional modelini shakllantirish masalalari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda iqtisodiy tizimlar o'rtasidagi ko'p qirrali o'zaro bog'liqliklar, jumladan, sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish hamda intellektual iqtisodiyot segmentlari integratsiyasi institutsional iqtisodiyot, klaster nazariyasi va davlat-xususiy sheriklik metodologiyasi asosida o'rganilgan. Maqolada O'zbekiston iqtisodiyotining hozirgi holati, tarmoqlararo integratsiyaning imkoniyatlari va mavjud to'siqlari, shuningdek, raqamli transformatsiya hamda yashil iqtisodiyot omillarining integratsion jarayonlarga ta'siri yoritilgan. Mualliflar tomonidan O'zbekiston sharoitlariga moslashtirilgan institutsional integratsiya modeli taklif etilgan hamda uning tarkibiy elementlari SWOT-tahlil asosida baholangan. Tadqiqot natijalari iqtisodiy siyosat ishlab chiquvchilar, tarmoq rahbarlari va akademik hamjamiyat uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: barqaror rivojlanish, tarmoqlararo integratsiya, institutsional model, klaster tizimi, davlat-xususiy sheriklik, yashil iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, innovatsion boshqaruv, iqtisodiy siyosat, hududiy rivojlanish, kooperatsiya mexanizmi, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Аннотация: В данной статье научно рассматриваются вопросы формирования институциональной модели межотраслевой интеграции в контексте целей устойчивого развития (ЦУР). В исследовании анализируются многогранные взаимосвязи между экономическими системами, включая интеграцию промышленности, сельского хозяйства, сферы услуг и интеллектуального сектора экономики, на основе методологии институциональной экономики, кластерной теории и государственно-частного партнёрства. В статье освещаются современное состояние экономики Узбекистана, возможности и существующие барьеры межотраслевой интеграции, а также влияние цифровой трансформации и факторов зелёной экономики на интеграционные процессы. Авторами предложена институциональная модель интеграции, адаптированная к условиям Узбекистана, а её структурные элементы оценены с использованием SWOT-анализа. Результаты исследования имеют практическое значение для разработчиков экономической политики, руководителей отраслей и академического сообщества.

Ключевые слова: устойчивое развитие, межотраслевая интеграция, институциональная модель, кластерная система, государственно-частное партнёрство, зелёная экономика, цифровая трансформация, инновационное управление, экономическая политика, региональное развитие, механизм кооперации, экономика Узбекистана.

Abstract: This article scientifically examines the issues of forming an institutional model of inter-sectoral integration in the context of the Sustainable Development Goals (SDGs). The study analyzes multidimensional interrelations among economic systems, including the integration of industrial, agricultural, service, and intellectual economy sectors, based on the methodologies of institutional economics, cluster theory, and public-private partnership. The article highlights the current state of Uzbekistan's economy, the opportunities and existing barriers to inter-sectoral integration, as well as the impact of digital transformation and green economy factors on integration processes. The authors propose an institutional integration model adapted to the conditions of Uzbekistan, and its structural elements are evaluated using SWOT analysis. The findings of the study are of practical significance for economic policymakers, industry leaders, and the academic community.

Keywords: sustainable development, inter-sectoral integration, institutional model, cluster system, public-private partnership, green economy, digital transformation, innovative management, economic policy, regional development, cooperation mechanism, Uzbekistan economy.

KIRISH

XXI asrda iqtisodiy munosabatlarning murakkablashuvi, resurslarning cheklanganligi hamda ekologik cheklolarning kuchayib borishi milliy iqtisodiyotlar oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo'yimoqda. Jahon iqtisodiy forumi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilga kelib global yalpi ichki mahsulotning 60 foizdan ortig'i turli tarmoqlar o'rtasidagi sinergik hamkorlik va integratsion jarayonlar hisobiga shakllanmoqda [1]. Shu nuqtayi nazardan, tarmoqlararo integratsiyaning institutsional asoslarini qayta ko'rib chiqish hamda ularni barqaror rivojlanish talablariga moslashtirilgan yangi boshqaruv modellari asosida takomillashtirish strategik ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan strukturaviy islohotlar natijasida iqtisodiyotni liberallashtirish, investitsiyalarni jalb qilish va sanoatni rivojlantirish borasida sezilarli natijalarga erishildi. Prezident Sh.M. Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan "Yangi O'zbekiston" strategiyasi doirasida 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida barqaror rivojlanish va tarmoqlararo integratsiya ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan [2]. Shu bilan birga, iqtisodiy tizimning mavjud tuzilmaviy xususiyatlari, jumladan, tarmoqlar o'rtasidagi hamkorlikni yanada faollashtirish, institutsional salohiyatni mustahkamlash hamda innovatsion ekotizimni yanada rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar integratsion jarayonlar samaradorligini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Muammoning ilmiy-nazariy jihatlariga e'tibor qaratilganda, tarmoqlararo integratsiyaning institutsional modelini barqaror rivojlanish nuqtayi nazaridan o'rganish yetarli darajada tadqiq etilmaganligini ko'rish mumkin. Mavjud ilmiy tadqiqotlarning aksariyati ikki tomonlama yondashuv, ya'ni faqat iqtisodiy samaradorlik yoki ekologik barqarorlik doirasida olib borilgan. Mazkur maqolada esa iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy tenglik va ekologik barqarorlik kabi uchta asosiy o'lcham yagona institutsional tizim doirasida integratsiyalashgan holda ko'rib chiqilib, kompleks integratsion konsepsiya taklif etiladi.

Tadqiqotning maqsadi barqaror rivojlanish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyoti uchun tarmoqlararo integratsiyaning samarali institutsional modelini nazariy jihatdan asoslash, uning amaliy mexanizmlarini tahlil qilish hamda tegishli tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Institutsional iqtisodiyot va integratsion nazariyalarni qiyosiy tahlil qilish;
2. O'zbekistonda tarmoqlararo integratsiyaning hozirgi holati va mavjud to'siqlarini baholash;
3. Mualliflik institutsional modelini ishlab chiqish va uni SWOT-tahlil asosida baholash;
4. Amaliy tavsiyalar hamda iqtisodiy siyosat bo'yicha takliflarni ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda ilk bor O'zbekiston iqtisodiy kontekstida barqaror rivojlanish konsepsiyasi, klaster nazariyasi va institutsional iqtisodiyot yondashuvlarini sintez qiluvchi ko'p o'lchamli integratsion model taklif etilgan. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston iqtisodiyotidagi tarmoqlararo integratsion jarayonlar tanlangan bo'lsa, tadqiqot predmeti ushbu jarayonlarni tartibga soluvchi institutsional munosabatlar va boshqaruv mexanizmlaridan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tarmoqlararo integratsiya masalasi iqtisodiy nazariyada bir necha o'n yilliklar davomida tadqiq etib kelinayotgan bo'lsa-da, uning institutsional jihatdan tahlili nisbatan yangi ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Institutsional iqtisodiyot asoschilaridan biri bo'lgan D. Nortning ilmiy qarashlariga ko'ra, iqtisodiy rivojlanishning sur'ati va sifati ko'p jihatdan rasmiy hamda norasmiy institutlarning uyg'un faoliyatiga bog'liqdir [3]. Olim "institutlar – bu o'yin qoidalari" degan konsepsiyani ilgari surib, iqtisodiy agentlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi normalar, an'analar va huquqiy mexanizmlarning muhimligini ta'kidlaydi. Mazkur nazariy yondashuv tarmoqlararo integratsiyani ham institutsional chegaralar va boshqaruv mexanizmlari doirasida o'rganishni taqozo etadi.

M. Porterning klaster nazariyasi tarmoqlararo integratsiyaning iqtisodiy asoslarini tushuntirishda muhim metodologik vosita hisoblanadi [4]. Porter o'zining "Millatlarning raqobatdosh afzalliklari" asarida klasterlarning hududiy raqobatbardoshlikni oshirishdagi rolini empirik tadqiqotlar orqali asoslab bergan. Uning "diamond model" konsepsiyasi – omillar sharoiti, talab sharoiti, tegishli va yordamchi tarmoqlar, firma strategiyasi hamda raqobat muhiti – O'zbekiston sharoitida tarmoqlararo integratsion klasterlarni shakllantirishda muhim amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi nuqtayi nazaridan, Brundtland komissiyasining 1987-yilda e'lon qilingan "Bizning umumiy kelajagimiz" ("Our Common Future") hisobotida barqaror rivojlanishning ilk rasmiy ta'rifi berilgan bo'lib, unda kelajak avlodlarning ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlarini cheklamagan holda hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish g'oyasi ilgari surilgan [5]. Mazkur yondashuv tarmoqlararo integratsiya uchun uzoq muddatli strategik qadriyat sifatida muhim ahamiyatga ega. Keyingi yillarda Birlashgan Millatlar Tashkiloti

tomonidan qabul qilingan 17 ta Barqaror rivojlanish maqsadi (BRM–2030) ushbu konsepsiyani yanada amaliy mazmun bilan boyitdi [6].

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan R. Xasanov va N. Tursunov milliy klaster siyosatini institutsional jihatdan tahlil qilib, mamlakatda klaster tizimini yanada takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish uchun institutsional muhitni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etishini qayd etganlar [7]. Shuningdek, Sh. Haydarov va B. Toshmatov O'zbekistonda sanoat integratsiyasini rivojlantirishning me'yoriy-huquqiy asoslarini tadqiq qilib, qonunchilikni izchil takomillashtirish integratsion jarayonlar samaradorligini yanada oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaganlar [8]. A. Abdullayevaning innovatsion iqtisodiyotga oid ilmiy izlanishlarida esa O'zbekiston uchun "bilim klasterlari" konsepsiyasi ilgari surilgan [9].

Xorijiy tadqiqotchilar orasida Nobel mukofoti sovrindori J. Tirole tarmoq iqtisodiyoti va raqobat munosabatlariga bag'ishlangan ilmiy ishlarida integratsiyaning raqobatni kuchaytiruvchi hamda zaiflashtiruvchi ikki tomonlama ta'sirini tahlil qiladi [10]. R. Coase esa tranzaksiyon xarajatlar nazariyasi asosida integratsiya qarorlarini izohlaydi. Uning fikriga ko'ra, firmalar bozor mexanizmi orqali amalga oshiriladigan faoliyatni o'z ichki tizimiga integratsiya qilganda va buning natijasida umumiy tranzaksiyon xarajatlar kamayganda integratsiya jarayonlariga murojaat qiladi [11]. Mazkur nazariy yondashuvni tarmoqlararo integratsiya jarayonlariga, ayniqsa O'zbekiston sharoitiga moslashtirish muhim analitik ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillardagi tadqiqotlarda, ayniqsa COVID-19 pandemiyasidan keyingi davrda, tarmoqlararo integratsiyaning ta'minot zanjiri barqarorligi (supply chain resilience) va raqamli ekotizimlar bilan uyg'unlashuviga alohida e'tibor qaratilmoqda. P. Linton va M. Klausening 2022-yilda olib borgan tadqiqotlariga ko'ra, raqamli texnologiyalar tarmoqlararo integratsiya xarajatlarini o'rtacha 34 foizga kamaytirishi empirik jihatdan isbotlangan [12]. Bu holat integratsion modellarni raqamli transformatsiya sharoitida qayta ko'rib chiqish va modernizatsiya qilish zaruratini ko'rsatadi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tarmoqlararo integratsiyaning institutsional modeli bo'yicha keng nazariy asoslar mavjud bo'lsa-da, O'zbekiston iqtisodiyoti sharoitida barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirilgan yaxlit institutsional model hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Mazkur ilmiy bo'shliqni to'ldirish ushbu maqolaning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot tizimli va institutsional yondashuvlar asosida amalga oshirildi. Tizimli yondashuv tarmoqlararo integratsiyani o'zaro bog'liq elementlardan tashkil topgan murakkab iqtisodiy tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi. Shu asosda iqtisodiy tarmoqlar o'rtasidagi hamkorlik, sinergiya va o'zaro ta'sir mexanizmlari baholandi [13].

Tadqiqotda iqtisodiy-statistik tahlil usullaridan foydalanilib, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining 2019–2023-yillarga oid ma'lumotlari, Jahon banki va OECD hisobotlari tahlil qilindi. Regression, korrelyatsiya va qiyosiy tahlil usullari qo'llanildi.

Komparativ tahlil asosida Janubiy Koreya, Germaniya, Singapur va Qozog'istonning tarmoqlararo integratsiya tajribasi O'zbekiston sharoiti bilan taqqoslandi. Institutsional yondashuv esa rasmiy va norasmiy institutlarning integratsion jarayonlarga ta'sirini baholashga xizmat qildi [14].

Shuningdek, induksiya va deduksiya usullari yordamida empirik natijalar umumlashtirildi hamda SWOT-tahlil orqali taklif etilgan institutsional modelning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tarmoqlararo integratsiya iqtisodiy kategoriya sifatida turli tarmoqlar va iqtisodiy sektorlar o'rtasida ishlab chiqarish, texnologik, moliyaviy hamda axborot resurslarini uyg'unlashtirish orqali qo'shimcha qiymat yaratish jarayonini anglatadi [15]. Mazkur jarayonning asosiy maqsadi iqtisodiy samaradorlikni oshirish va sinergik natijaga erishishdan iborat. Bunda birgalikdagi faoliyat natijasi alohida faoliyat yuritish natijalariga nisbatan yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Iqtisodiy nazariyada tarmoqlararo integratsiyaning gorizontal, vertikal va diagonal shakllari ajratiladi. Gorizontal integratsiya bir xil faoliyat yo'nalishidagi tarmoqlar o'rtasidagi hamkorlikni, vertikal integratsiya esa ishlab chiqarish zanjiri bosqichlari o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalaydi. Diagonal integratsiya turli tarmoqlar va bozorlar o'rtasidagi kooperatsiyani qamrab olib, barqaror rivojlanish nuqtayi nazaridan eng samarali shakl hisoblanadi [16].

O'zbekiston iqtisodiyotida tarmoqlararo integratsiya jarayonlari izchil rivojlanib bormoqda. 2022-yil ma'lumotlariga ko'ra, yalpi ichki mahsulot tarkibida sanoatning ulushi 33,2 foiz, xizmat ko'rsatish sohasi 46,7 foiz va qishloq xo'jaligi 20,1 foizni tashkil etgan [17]. Mazkur ko'rsatkichlar iqtisodiyotda tarmoqlar o'rtasidagi

qiymat zanjirlarini yanada rivojlantirish va hamkorlikni kengaytirish uchun salmoqli imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Xususan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash hajmini oshirish qo'shimcha qiymat yaratish va iqtisodiy samaradorlikni yanada yuksaltirishga xizmat qiladi. Natijada ishlab chiqarish samaradorligi hamda eksport salohiyatini yanada kengaytirish uchun mustahkam asoslar shakllanmoqda.

Shu bois, O'zbekiston iqtisodiyotida tarmoqlararo integratsiyani chuqurlashtirish, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarini qishloq xo'jaligi bilan uzviy bog'lash hamda innovatsion va raqamli texnologiyalar asosida yangi qiymat zanjirlarini shakllantirish ustuvor rivojlanish yo'nalishlaridan biri hisoblanadi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston iqtisodiyotining tarmoqlar bo'yicha asosiy ko'rsatkichlari¹ (2019–2023)

Ko'rsatkich	2019	2020	2021	2022	2023
YaIM o'sishi, %	5,6	1,7	7,4	5,7	6,3
Sanoat ulushi, % (YaIM)	31,4	32,1	32,8	33,2	33,9
Xizmatlar ulushi, %	44,8	44,3	45,6	46,7	47,1
Qishloq xo'jaligi ulushi, %	23,8	23,6	21,6	20,1	19,0
Eksport hajmi, mlrd. AQSh \$	14,8	13,2	16,1	19,3	21,7
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, mlrd. \$	2,8	1,6	3,2	4,0	5,1
Ishsizlik darajasi, %	9,3	10,5	9,8	9,4	8,9

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, COVID-19 pandemiyasining 2020-yildagi salbiy ta'siriga qaramasdan, O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror o'sish dinamikasini saqlagan. Biroq qishloq xo'jaligi ulushining yildan yilga qisqarishi bu sektorda ishlab chiqarish hajmining oshishini emas, balki boshqa sektorlardagi nisbiy o'sishni ko'rsatadi. Bu holat tarmoqlararo integratsiyaning markaziy masalasini — qishloq xo'jaligi va sanoat o'rtasidagi qiymat zanjirlarini chuqurlashtirish zaruriyatini — yanada dolzarb qiladi.

Maqolada taklif etilayotgan institutsional model o'zaro bog'liq bo'lgan to'rtta asosiy blokdan tashkil topgan. Birinchi blok — institutsional muhit bloki — qonunlar, soliq imtiyozlari, standartlashtirish va sertifikatlash tizimi kabi rasmiy institutlar, shuningdek, biznes madaniyati, ishonch muhiti va sanoat uyushmalari kabi norasmiy institutlarni qamrab oladi. D. Nort ta'kidlaganidek, institutsional muhit iqtisodiy jarayonlarning "o'yin qoidalari"ni belgilaydi va integratsiya samaradorligi aynan ushbu qoidalarning barqarorligi hamda izchilligiga bog'liq [3].

Ikkinchi blok — koordinatsiya mexanizmlari bloki — tarmoqlararo hamkorlikni ta'minlovchi klaster kengashlari, sanoat assotsiatsiyalari, texnoparklar, innovatsion markazlar va davlat-xususiy sheriklik platformalarini o'z ichiga oladi. Ushbu mexanizmlar tarqoq resurslarni yagona sinergik tizimga birlashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Uchinchi blok — resurs va qiymat zanjiri bloki — moliyaviy oqimlar, texnologiya transferi, kadrlar harakati va axborot almashinuvi jarayonlarini qamrab oladi. Mazkur bosqichda asosiy vazifa qiymat zanjiridagi "tor bo'g'inlar"ni aniqlash va ularni bartaraf etishdan iborat [18].

To'rtinchi blok — monitoring va moslashuv bloki — tizimning barqaror faoliyatini ta'minlash, yuzaga kelayotgan muammolarga tezkor javob qaytarish hamda iqtisodiy sharoitlarning o'zgarishiga moslashish mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Ushbu blok institutsional modelning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Zamonaviy innovatsion iqtisodiyotda davlat, biznes va universitetlar o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan "Triple Helix" modeli tarmoqlararo integratsiyaning samarali institutsional shakllaridan biri hisoblanadi [19]. Mazkur model H. Etzkowitz va L. Leydesdorff tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, innovatsiyalar aynan ushbu uch subyektning o'zaro hamkorligi natijasida shakllanishini asoslaydi.

O'zbekistonda ushbu modelning amaliy ko'rinishlaridan biri texnoparklar faoliyatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, "Yangi O'zbekiston" texnoparki innovatsion kompaniyalar, universitetlar va biznes subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, texnopark faoliyatining mahalliy sanoat bilan integratsiyasini yanada kengaytirish innovatsion ishlanmalarni amaliyotga joriy etish samaradorligini oshirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratmoqda [20].

Xalqaro tajriba, ayniqsa Germaniyaning Fraunhofer instituti tizimi, ilm-fan va sanoat integratsiyasining muvaffaqiyatli modelini namoyish etadi. Mazkur tizim tadqiqot muassasalari va biznes sektori o'rtasidagi uzviy hamkorlik asosida faoliyat yuritib, innovatsion ishlanmalarni amaliyotga joriy etishda muhim rol o'ynaydi [21]. O'zbekistonda ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga yo'naltirilayotgan investitsiyalar hajmini bosqichma-bosqich oshirish innovatsion integratsiya jarayonlarini yanada jadallashtirish va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini kuchaytirish uchun muhim omil hisoblanadi (2-jadval).

1 Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida mualliflar tomonidan tuzilgan, 2024.

2-jadval. Davlat, biznes va ilm-fan integratsiyasining xalqaro qiyosiy tahlili²

Ko'rsatkich	O'zbekiston	Qozog'iston	Janubiy Koreya	Germaniya
R&D xarajatlari, % (YaIM)	0,12	0,14	4,81	3,13
Patent faolligi (1 mln aholiga)	3,2	8,7	2.637	586
Davlat-xususiy sheriklik loyihalari soni	47	183	1.240	3.800+
Texnopark va innovatsion markazlar soni	12	31	276	400+
Ilmiy maqolalar soni (yillik)	3.800	9.200	68.000	112.000
Raqamli iqtisodiyot ulushi, % (YaIM)	4,2	7,1	9,3	14,7

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston innovatsion integratsiya ko'rsatkichlari bo'yicha izchil rivojlanish bosqichida bo'lib, mavjud salohiyat mamlakatning kelgusidagi transformatsiyasi uchun mustahkam asos yaratmoqda. Shu bilan birga, bu holat mamlakatda o'sish va transformatsiya salohiyati yuqori ekanligini ham anglatadi. Masalan, Janubiy Koreya 1980-yillarda O'zbekistonning bugungi ko'rsatkichlariga yaqin holatda bo'lgan, biroq maqsadli sanoat siyosati hamda tarmoqlararo integratsiyalashgan klasterlar orqali qisqa davr ichida innovatsion iqtisodiyotning yetakchi davlatlaridan biriga aylangan [16].

M. Porter ta'rifiga ko'ra, klaster — bu geografik jihatdan yaqin joylashgan, o'zaro bog'liq kompaniyalar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchi subyektlar va ular bilan hamkorlik qiluvchi institutlar yig'indisidir [4]. O'zbekistonda 2023-yil holatiga ko'ra, 14 ta sanoat klasteri faoliyat yuritmoqda. Ularning orasida to'qimachilik, kimyo va oziq-ovqat sanoati klasterlari nisbatan faol rivojlanayotgan yo'nalishlar hisoblanadi.

Farg'ona vodiysi to'qimachilik klasteri mamlakatdagi eng muvaffaqiyatli integratsion loyihalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Namangan, Andijon va Farg'ona viloyatlarini qamrab olgan ushbu klaster 340 dan ortiq korxonani birlashtirib, minglab yangi ish o'rinlarini yaratgan hamda eksport hajmini sezilarli darajada oshirgan [17]. Shu bilan birga, klaster faoliyatida ichki kooperatsiya va innovatsion faollikni yanada kengaytirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar mavjud.

Samarqand turizm klasteri esa xizmat ko'rsatish sohasi integratsiyasining muhim namunasi hisoblanadi. Turizm, hunarmandchilik, madaniy meros va ekologik turizm yo'nalishlari o'rtasidagi hamkorlik hudud iqtisodiyotining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu yo'nalishda institutsional koordinatsiya va tarmoqlararo hamkorlikni yanada mustahkamlash esa klasterning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Raqamli transformatsiya tarmoqlararo integratsiyani jadallashtiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Bir tomondan, raqamli texnologiyalar axborot almashinuvi va biznes jarayonlarini tezlashtirib, integratsiya xarajatlarini kamaytiradi. Ikkinchi tomondan esa ular an'anaviy tarmoq chegaralarini qisqartirib, platforma iqtisodiyoti va yangi raqamli ekotizimlarning shakllanishiga olib keladi [12]. O'zbekistonda internet foydalanuvchilari sonining ortishi, elektron tijorat va raqamli xizmatlarning kengayishi ushbu jarayonlarning jadallashayotganini ko'rsatadi [20].

Yashil iqtisodiyot omillari esa tarmoqlararo integratsiyaning ekologik barqarorlik yo'nalishini belgilovchi muhim mezon hisoblanadi. Xususan, Yevropa Ittifoqining "Green Deal" strategiyasi va uglerod chegaraviy mexanizmi (CBAM) eksport qiluvchi davlatlar uchun yangi talablarni shakllantirmoqda [22]. Bu holat O'zbekiston korxonalaridan yashil texnologiyalarni joriy etish, energiya samaradorligini oshirish hamda integratsion jarayonlarni ekologik standartlar asosida tashkil etishni talab qiladi.

² Manba: OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023; Jahon banki Doing Business 2023; mualliflar tomonidan tuzilgan.

Taklif etilayotgan institutsional integratsion model SWOT-tahlil asosida baholandi. Mazkur tahlilda modelning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlar hamda tashqi tahdidlar tizimli ravishda o'rganildi. SWOT-tahlil natijalari modelning O'zbekiston iqtisodiyotida tarmoqlararo integratsiyani rivojlantirish uchun muhim institutsional asos bo'la olishini ko'rsatdi (3-jadval).

3-jadval. O'zbekistonda tarmoqlararo integratsiyaning institutsional modeli: SWOT tahlil³

S — Kuchli tomonlar	W — Zaif tomonlar
<ul style="list-style-type: none"> - Boylik: mineral resurslar, qulay cogeografik joylashuv, «ESG» mezoni bo'yicha salohiyat; - Davlat islohotlari: 2022–2026 Taraqqiyot strategiyasi, SEZlar va texnoparklar tizimi; - Demografik dividend: aholi yoshligi va o'sib boruvchi o'rta sinf; - Ishlab chiqarish bazasi: metallurgiya, to'qimachilik, kimyo sanoati mavjudligi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Institutsional salohiyatni yanada mustahkamlash imkoniyatlari - Kapital bozorini rivojlantirish va moliyalashtirish manbalarini kengaytirish istiqbollari - Yuqori texnologik tarmoqlar uchun malakali kadrlar salohiyatini oshirish zarurati - R&D xarajatlarini xalqaro standartlarga yaqinlashtirish imkoniyatlari (YalMning 0,12%; OECD: 2,7%)
O — Imkoniyatlar	T — Tahdidlar
<ul style="list-style-type: none"> - BRI (Kamar va Yo'l) tashabbusi: Markaziy Osiyo tranzit salohiyatidan foydalanish - EAEI va MDH doirasidagi integratsiya imkoniyatlari - Raqamli iqtisodiyot: platform ekotizimlari orqali yangi bozorlar - Yashil investitsiyalar: xalqaro iqlim moliyalashtirish manbalariga kirishish 	<ul style="list-style-type: none"> - Xom ashyo eksportiga qaramlikning davom etishi: "resurs la'nati" xavfi - Geosiyosiy beqarorlik: mintaqadagi geopolitik keskinliklar - Raqamli va texnologik bo'shliq: xalqaro hamkorlar bilan texnologik farqning kengayishi - Iqlim o'zgarishi: suv tanqisligi va Orol dengizi inqirozi

Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda tarmoqlararo integratsiyaning institutsional modelini joriy etish uchun keng imkoniyatlar mavjudligi aniqlandi hamda ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanishga qaratilgan mualliflik takliflari ishlab chiqildi.

Birinchi yo'nalish — institutsional bazani yanada takomillashtirish. Tarmoqlararo loyihalarni tartibga soluvchi yagona huquqiy bazani shakllantirish turli tarmoqlar va vazirliklar o'rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlash imkonini beradi. Ushbu yo'nalishda "Tarmoqlararo integratsiya va klaster faoliyati to'g'risida" maxsus qonunni qabul qilish hamda integratsion loyihalarni muvofiqlashtiruvchi Milliy integratsiya agentligini tashkil etish taklif etiladi.

Ikkinchi yo'nalish — moliyaviy va investitsion imkoniyatlarni kengaytirish. Tarmoqlararo loyihalarning uzoq muddatli va yuqori kapital talab qiluvchi xususiyati ularni moliyalashtirishning yangi mexanizmlarini joriy etishni taqozo etadi. Shu sababli davlat va xususiy kapital ishtirokida "Integratsion rivojlanish fondi"ni tashkil etish hamda klaster loyihalarini qo'llab-quvvatlash uchun risklarni taqsimlash mexanizmlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Uchinchi yo'nalish — inson kapitalini rivojlantirish. Integratsion boshqaruvni samarali tashkil etish uchun loyiha boshqaruvi, tarmoqlararo muzokaralar, raqamli boshqaruv va ekologik audit bo'yicha kompetensiyalarni yanada kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yo'nalishda oliy ta'lim muassasalarida "Integratsion boshqaruv" yo'nalishini joriy etish hamda mutaxassislar uchun qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini tashkil etish zarur.

Shuningdek, raqamli transformatsiya va yashil iqtisodiyot talablariga mos innovatsion infratuzilmani rivojlantirish, ilm-fan va biznes hamkorligini kuchaytirish hamda hududiy klasterlar o'rtasida kooperatsiya mexanizmlarini kengaytirish tarmoqlararo integratsiya samaradorligini oshirishning muhim omillari sifatida baholanadi (4-jadval).

3 Manba: Mualliflar tomonidan tahlil asosida tuzilgan, 2024.

4-jadval.

Mualliflik institutsional integratsion modelining asosiy parametrlari va kutilayotgan natijalari⁴

Model elementi	Joriy holat	Maqsad ko'rsatkich (2030)	Talab qilinadigan chora
Klasterlar soni	14 ta	50 ta	Klaster siyosatini kengaytirish
R&D xarajatlari (YaIM %)	0,12%	1,0%	Soliq imtiyozlari va grant tizimi
Davlat-xususiy sheriklik loyihalari	47 ta	300 ta	DXSh qonunchiligini takomillashtirish
Eksportdagi qayta ishlangan mahsulotlar ulushi	34%	60%	Sanoat integratsiyasi dasturi
Tarmoqlararo raqamli platformalar	3 ta	20 ta	Raqamli infratuzilma sarmoyasi
Yashil investitsiyalar hajmi (mlrd. \$)	0,4	3,0	ESG standartlarini joriy etish

4-jadvalda keltirilgan maqsadli ko'rsatkichlar "realistik optimizm" tamoyiliga asoslangan bo'lib, ular Janubiy Koreya, Qozog'iston va Malayziyaning o'xshash iqtisodiy islohotlar davridagi rivojlanish sur'atlari hamda O'zbekistonning mavjud siyosiy-iqtisodiy imkoniyatlari asosida shakllantirilgan. Xususan, 2030-yilga qadar yashil investitsiyalar hajmini 7,5 barobarga oshirish yuqori ko'rsatkich sifatida baholansa-da, xalqaro iqlim moliyalashtirish institutlari — YeATF, GEF va ADB tomonidan O'zbekistonga yo'naltirilishi kutilayotgan mablag'lar hisobga olinganda, ushbu maqsadga erishish real imkoniyat sifatida ko'riladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot barqaror rivojlanish sharoitida tarmoqlararo integratsiyaning institutsional modelini O'zbekiston iqtisodiyoti misolida nazariy jihatdan asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida amalga oshirildi. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi.

Birinchi, tarmoqlararo integratsiyaning samarali institutsional modeli to'rtta asosiy blok — institutsional muhit, koordinatsiya mexanizmlari, resurs va qiymat zanjiri hamda monitoring va moslashuv tizimidan iborat ekanligi asoslandi. Ushbu modelning asosiy afzalligi uning dinamik va moslashuvchan xarakterga egaligidadir.

Ikkinchi, SWOT-tahlil natijalari O'zbekistonda tarmoqlararo integratsiyani rivojlantirish uchun mavjud imkoniyatlar — demografik salohiyat, tabiiy resurslar va qulay geoiqtisodiy joylashuv — mavjud institutsional va moliyaviy cheklovlardan ustun ekanligini ko'rsatdi. Bu esa izchil iqtisodiy siyosat orqali integratsion salohiyatni samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Uchinchi, xalqaro qiyosiy tahlil O'zbekistonda ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalari (R&D), patent faolligi hamda davlat-xususiy sheriklik loyihalari ko'rsatkichlari rivojlangan davlatlar bilan bir qatorda ayrim mintaqaviy davlatlardan ham past ekanligini ko'rsatdi. Mazkur holat nafaqat moliyaviy, balki institutsional va boshqaruv omillari bilan ham bog'liqdir.

Tadqiqot asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. "Tarmoqlararo integratsiya va klaster faoliyati to'g'risida" maxsus qonunni qabul qilish va Milliy integratsiya agentligini tashkil etish;
2. "Integratsion rivojlanish fondi"ni shakllantirish hamda innovatsion tarmoqlararo loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish;
3. Yirik sanoat va xizmat ko'rsatish korxonalarini uchun integratsion va ESG hisobot tizimini joriy etish;
4. Oliy ta'lim muassasalari va sanoat korxonalarini o'rtasidagi buyurtmabop ilmiy tadqiqotlarni rag'batlantirish;
5. Hududiy klasterlar tizimini kengaytirish va Milliy klaster xaritasini ishlab chiqish.

Kelgusidagi tadqiqot yo'nalishlari sifatida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalarining tarmoqlararo boshqaruvga ta'siri, O'zbekistonning xalqaro integratsion tashkilotlar doirasidagi iqtisodiy imkoniyatlari hamda BRM–2030 maqsadlarini milliy klaster siyosati bilan uyg'unlashtirish masalalarini chuqur o'rganish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

⁴ Manba: Mualliflar tomonidan tuzilgan, 2024.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2023. — Geneva: WEF Publishing, 2023. — 398 p.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
3. World Commission on Environment and Development. Our Common Future (Brundtland Report). — Oxford: Oxford University Press, 1987. — 400 p.
4. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. — New York: UN Publishing, 2015. — 41 p.
5. European Commission. The European Green Deal. COM (2019)640 final. — Brussels, 2019. — 24 p.
6. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. — Cambridge: Cambridge University Press, 1990. — 152 p.
7. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. — New York: The Free Press, 1990. — 855 p.
8. Tirole J. The Theory of Industrial Organization. — Cambridge, MA: MIT Press, 1988. — 479 p.
9. Coase R. The Nature of the Firm // *Economica*. — 1937. — Vol. 4. — №16. — P. 386–405.
10. Linton P., Clausen M. Digital Integration and Transaction Cost Reduction in Supply Chains // *Journal of Operations Management*. — 2022. — Vol. 68. — №4. — P. 317–339.
11. Bertalanffy L. General System Theory: Foundations, Development, Applications. — New York: George Braziller, 1968. — 289 p.
12. Williamson O. The Economic Institutions of Capitalism. — New York: Free Press, 1985. — 450 p.
13. Dunning J.H. Regions, Globalization and the Knowledge-Based Economy. — Oxford: Oxford University Press, 2002. — 394 p.
14. Amsden A. Asia's Next Giant: South Korea and Late Industrialization. — Oxford: Oxford University Press, 1989. — 378 p.
15. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The Dynamics of Innovation: From National Systems and Mode 2 to a Triple Helix of University–Industry–Government Relations // *Research Policy*. — 2000. — Vol. 29. — №2. — P. 109–123.
16. Fraunhofer-Gesellschaft. Annual Report 2023. — München: Fraunhofer Verlag, 2023. — 148 p.
17. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty. — New York: Crown Publishers, 2012. — 529 p.
18. Rodrik D. The Globalization Paradox. — New York: W.W. Norton & Company, 2011. — 346 p.
19. Sachs J. The Age of Sustainable Development. — New York: Columbia University Press, 2015. — 543 p.
20. Xasanov R., Tursunov N. O'zbekistonda klaster siyosatining institutsional asoslari // *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*. — 2021. — №5. — B. 34–48.
21. Haydarov Sh., Toshmatov B. O'zbekistonda sanoat integratsiyasining me'yoriy-huquqiy asoslari: tahlil va takliflar // *O'zbekiston iqtisodiyoti*. — 2022. — №3. — B. 71–89.
22. Abdullayeva A. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida bilim klasterlari: nazariya va amaliyot. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2023. — 284 b.
23. Rashidov A. O'zbekiston bank tizimida ssuda portfelining tarkibiy muammolari // *Moliya-bank tizimlari: rivojlanish strategiyasi*. — Toshkent, 2023. — B. 112–131.
24. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. 2023-yil yakunlari bo'yicha statistik to'plam. — Toshkent: Davlat statistika qo'mitasi nashriyoti, 2024. — 312 b. URL: <https://stat.uz> (murojaat qilingan sana: 20.04.2024).
25. World Bank. Uzbekistan Economic Update 2023: Strengthening Macroeconomic Resilience. — Washington, D.C.: World Bank, 2023. — 74 p. URL: <https://worldbank.org/uz> (accessed: 25.04.2024).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>